

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ПОЛІСЕМАНТИЧНОЇ ЛЕКСЕМИ *NOSE N*

Ю. О. Алексєєва

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Однією з характерних ознак слів будь-якої мови є їх багатозначність, або полісемія (від гр. *polysemos* «багатозначний») – наявність різних лексичних значень у одного й того ж слова відповідно до різних контекстів. Полісемія, або багатозначність слова, є невід'ємною рисою будь якої мови, умовою її успішного функціонування і розвитку, а відповідно, і однією з центральних проблем лексичної семантики і мовознавства загалом [5, с. 194]. Слово стає полісемантичним у ході історичного розвитку мови, зазвичай набуваючи похідних значень у результаті перенесення найменування з одного предмета на інший, через що певне значення слова на певному етапі розвитку мови може виступати в якості прямого значення, а його похідні значення є переносними. Змістові зв'язки між значеннями однієї лексеми є семантичними операціями, серед яких особливо значущими є метафоричні та метонімічні перенесення, базовані, відповідно, на схожості та суміжності позначених суб'єктів і явищ. Із перенесенням назви пов'язані також явища розширення (генералізації) і звуження (специфікації) значення, в основі яких лежить якісна, гіпо-гіперонімічна ієрархія значень [4, с. 169].

Лексичне значення слова – це зміст слова, який відбиває і закріплює у свідомості людини уявлення про предмет, властивість, явище, процес тощо. Це продукт розумової діяльності людини, що має узагальнений характер [1, с. 10]. У структурі лексичного значення слова виокремлюють два аспекти: сигніфікативний та денотативний [5, с. 195]. Сигніфікативний (поняттєвий) аспект лексичного значення слова – це співвіднесення слова не безпосередньо з позначуваним об'єктом, а з відповідним поняттям як відбитою в свідомості суб'єкта узагальненою сукупністю визначальних ознак класу таких об'єктів: слова *картина, полотно, шедевр* можуть позначати один і той же об'єкт реальної дійсності, але дозволяють уявляти його по-різному [6]. Денотативний (предметний) аспект лексичного значення слова – це співвіднесення слова як знаку з певним об'єктом дійсності (класом таких об'єктів), що виражається як мовне позначення останнього з метою його виокремлення (ідентифікації та актуалізації): *русалка, леший, кентавр, Баба-Яга* [там само]. Також виокремлюють конотативний аспект значення слова, додатковий по відношенню до предметного змісту слова – це інформація про ставлення мовця до позначуваного предмета або явища. Конотація може бути коротко визначена як емоційно-оцінний компонент лексичного значення [7].

У зв'язку з орієнтацією сучасної лінгвістики на пояснення мовних явищ, а не лише на їх опис, вивчення полісемії доречно здійснювати із залученням доробку когнітивної лінгвістики, яка ставить за мету з'ясувати механізми зв'язку між мовою й мисленням. Іншими словами, традиційний підхід до аналізу лексичного значення поєднується з лінгвокогнітивним підходом. Зокрема, у нашій роботі побудова мережі полісемії лексичного значення полісемантичної лексеми *nose n* здійснюється із застосуванням положень семантики лінгвальних мереж (С. А. Жаботинська) [2].

Аналіз полісемії розглядається як поетапний процес. До першого етапу належить виявлення переліку значень полісемантичного слова на основі даних різних лексикографічних джерел [2, с. 363].

Другий етап полягає у побудові концептуальної мережі полісемії, що дозволяє відстежити напрямки розвитку значення слова. Згідно з концепцією С. А. Жаботинської, концептуальна мережа, сформована пропозиціями п'яти базисних фреймів – предметного, акціонального, посесивного, ідентифікаційного та компаративного, є «скелетом» інформаційної системи в мисленні людини [2].

Третім етапом аналізу полісемії є ідентифікація доменів у межах концептуальної мережі лексичного значення полісемантичної лексеми *nose n* [2, с. 366]. Побудова концептуальної мережі полісемії та виокремлення у ній поняттєвих доменів дозволяє отримати уявлення про структуру існуючого в синхронії номінативного простору аналізованої полісемантичної лексеми.

Четвертим етапом аналізу полісемії є виявленням характеру динаміки концептуальної мережі в діахронії [там само].

Отже, методика аналізу полісемії, запропонована С. А. Жаботинською, демонструє, що методи концептуального аналізу не лише не входять у протиріччя з методами традиційної семантики, а й органічно їх доповнюють [3, с. 11]. Побудова концептуальної мережі полісемії та виокремлення в ній поняттєвих доменів дозволяє отримати уявлення про структуру номінативного простору полісемантичної лексеми *nose n*.

Список використаної літератури:

1. Ахманова О. С. О некоторых вопросах и задачах описательной, исторической и сравнительно-исторической лексикологии / О. С. Ахманова. – М. : Вопросы языкознания. – 1956. – № 3. – С. 10.
2. Жаботинская С. А. Принципы лингвокогнитивного анализа и феномен полисемии / С. А. Жаботинская // Проблемы загалного, германського та слов'янського мовознавства. До 70-річчя професора В. В. Левицького : збірник наук. праць. – Чернівці, 2008. – С. 357–368.
3. Жаботинская С. А. Лингвокогнитивный подход к анализу номинативных процессов / С. А. Жаботинская // Вестник Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. – 2010. – № 928. – С. 6–20.
4. Зализняк А. А. Многозначность в языке и способы ее представления / А. А. Зализняк. – М. : Языки славянских культур, 2006. – 672 с.
5. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : навч. підручник / М. П. Кочерган. – К. : Вид-во Академія, 2001. – 368 с.
6. Лаенко Л. В. Полисемия как средство концептуализации нового опыта / Л. В. Лаенко // Вестник ВГУ. Серия «Лингвистическая и межкультурная коммуникация». – Воронеж, 2006. – №1. – С. 170–175.
7. Уфимцева А. А. Лексическое значение. Принцип семиологического описания лексики / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1986. – 240 с.

Науковий керівник: к. філол. н., старший викладач В. А. Токарчук

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ПОХІДНИХ АНГЛІЙСЬКИХ ІМЕННИКІВ ІЗ СУФІКСАМИ -AGE, -NESS

Д. К. Аль-Ашкар

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Мова є головним засобом отримання, збереження, обробки й передавання інформації. Лексичний склад мови постійно поповнюється завдяки створенню нових слів. Слова в мові не творяться з довільно взятих звуків – їх створюють, керуючись певними закономірностями. Аналізом способів створення нових слів на основі тих, які вже існують у мові, займається теорія словотвору.

Термін «словотвір» має два значення. «Словотвір» у вузькому значенні означає процес творення нових слів у мові, оскільки вона знаходиться у стані постійного